

ОСОБЛИВОСТІ ВТІЛЕННЯ МІФОЛОГІЧНИХ ОБРАЗІВ МАВОК В ХОРЕОГРАФІЧНИХ ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ БАЛЕТМЕЙСТЕРІВ

Курдупова Олена Миколаївна

старший викладач кафедри
народної хореографії факультету
хореографічного мистецтва
Харківської державної академії культури,
Харків, Україна

Дегтяр Лариса Павлівна

старший викладач кафедри
народної хореографії факультету хореографічного мистецтва
Харківської державної академії культури,
Харків, Україна

Вступ. Образи мавок зустрічаються в творчості багатьох українських митців. Вони є анімістичними міфічними істотами і символом чистого справжнього кохання, щирих природних почуттів. Образи мавок надихають багатьох балетмейстерів сучасності на створення високохудожніх хореографічних творів в різних видах і жанрах танцювального мистецтва. Сучасні балетмейстери Ю. Бус, В. Вронський, В. Литвин, С. Наєнко, А. Шошин створили оригінальні хореографічні твори, в яких втілені образи мавок в різних інтерпретаціях. Враховуючи вище зазначені аспекти, тема наукового дослідження є актуальною для професійної підготовки майбутніх хореографів закладів вищої освіти України.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та виявити особливості втілення міфологічних образів мавок в хореографічних творах українських балетмейстерів сучасності.

Матеріали та методи. При аналізі культурологічної, мистецтвознавчої, етнографічної літератури з теми роботи з'ясовано, що міфологічні образи мавок широко представлені в художній літературі, а саме в творах українських письменників О. Пчілки «Українські колядки», І. Франко «Мавка», Л. Українки «Лісова пісня», І. Котляревського «Енеїда». Образи мавок, русалок можна

зустріти також в картинах художників Є. Баумана, А. Бекліна, К. Васильєва, Б. Фрауд. В їх роботах мавки зображені як духи, що відповідають за збереження, та розвиток різних природних ареалів. Особливості інтерпретації хореографами фольк-опери «Коли цвіте папороть» Є. Станковича розкриваються у статтях Л. Маркевича, В. Щербакова. Українська музикознавець Л. Шевчук-Назар створює аналіз сучасної інтерпретації цього твору у контексті синтезу жанрів у світовому музичному просторі.

При дослідженні поставлених питань з теми наукових тез були застосовані деякі теоретичні методи: метод термінологічного аналізу, порівняльний метод, методи аналізу та синтезу, інформаційний метод, метод порівняння, узагальнення даних, представлених у етнографічній, художній та мистецтвознавчій літературі.

Результати та обговорення. На сьогоднішній час створено велику кількість хореографічних творів, які мають на меті познайомити світ з традиціями, звичаями, міфами та міфологічними істотами українського народу. В рамках нашого дослідження необхідно розглянути особливості міфологічного образу Мавки, який є найрозповсюдженим в українських казках, легендах, міфах.

Образи мавок – це істоти, які опікуються природними та неприродними властивостями розвитку планети та людей, це символ весни і радості, символ вірного кохання, прекрасної мрії та водночас символ сили та справедливості природних енергій, які мають силу над живою і неживою природою та захищають наш світ [7, с. 313].

Міфологічні образи мавок за своїм значенням неоднорідні і становлять сукупність різних у генеалогічному плані уявлень. За народними віруваннями ті дівчата, що померли неприродною смертю - утоплениці, вішалниці, мертвонароджені тощо - ставали мавками.

В народних легендах існували різні погляди на образи мавок: деякі наділяли їх красою, високими почуттями кохання, любові, добра й щирості. Деякі вважали її поганими істотами, відносно людей, але причиною вважають

негативне відношення людей до цих істот. Саме ці погляди й подала в своїй драматичній поемі Л. Українка в образах Польової Русалки та Лісової Мавки [1].

В літературному творі «Лісова пісня» Мавка постає перед нами в образі щирої, прагнучої кохання дівчини, з якою доля та людські вчинки зіграли злий жарт. Що і вплинуло на трансформацію образу. В творі І. Франка Мавка – це, значним чином, образ сили природи, що готова покарати людину за неправильну поведінку по відношенню до неї [3, с. 313].

Загалом, в більшості літературних джерел образ Мавки набуває, як людських характеристик так і має надприродні можливості, що відносить їх до міфологічних осіб. Та дає можливість переносити побутові проблеми людей на їх життя, але з використанням яскравих, фантастичних властивостей та символів.

В балеті М. Скорульського за однойменною драмою-феєрією Лесі Українки «Лісова Пісня» показана історія любові сільського юнака Лукаша і міфологічної лісової дівчини Мавки, яка уособлює красу життя й природи. Цей твір пройнятий чарами рідної природи, спогадами про волинські легенди й перекази. У ньому втілені фантазмагоричні образи з народних казок та міфів - істоти одухотвореної природи, якими фантазія заселила прадавні волинські ліси й розлогі поля. Казкові чудеса й алегорії тісно переплелися в «Лісовій пісні» з правдою глибоких людських почуттів [5].

Заслужена артистка України К. Кухар прокоментувала образ Мавки у власному виконанні в балеті «Лісова пісня», в інтерпретації балетмейстера В. Литвинова: – «це гарна казка про кохання, мрію і щастя. У цьому балеті я виконую роль Мавки. Це образ, що несе в собі чистоту думок, бажань і дій. Мавка живе серцем, без прагматизму. Сенс її життя – кохання. Вона не здатна на помсту і прощає Лукашу зраду»[5].

У 2017 році колектив Львівської національної опери представив оригінальну театральну прем'єру фольк-опери Є. Станковича «Коли цвіте папороть». У фольк-опері є танець мавок та дует Лукаша та Мавки, які мають

оригінальну пластичну мову. А також обряд «Івана Купала», де дівчини гадають на судженого. У фольк-опері можна побачити поєднання естетики авангарду, фольклорних та народно-символічних технологій та сучасну хореографію. Балетмейстерами-постановниками хореографічних сцен стали С. Наєнко (Львів) та А. Шошин (Київ).

Як зазначає Е. Стебляк, однією із цікавих інтерпретацій фольк-опери «Коли цвіте папороть» є постановка балетмейстера А. Шекери. Саме він поєднує лексику класичного балету з елементами народно-сценічного танцю, створивши цікаві хореографічні твори: козацький гопак та танець мавок, в яких можна побачити містику та народні вірування українців. В сценографії Є. Лисика з порами року, трансформацією квітучого літнього вінка, що втілював щастя у зимовий терновий - образ смутку та горя, вирізнявся своєю художньою наповненістю та метафоричністю [8].

Фабула фольк-опери побудована навколо свята Івана Купала і представлена різноманітними хореографічними композиціями Сонцекрес, «Русалчині Купала», «Відьомські Купала» та «Цвітіння папороті», остання розкривається у дуалізмі квітки та кохання. Аналізуючи постановку Львівської національної опери український музикознавець Л. Шевчук-Назар наголошує на важливості образу «Дерева Життя», яке є центральним елементом сценографії першої дії. Саме навколо нього ми спостерігаємо купальські хороводи людей, русалії (танець мавок) та гуляння молоді, яка шукає таємничу квітку» [8].

Оригінальні втілення образів мавок можна зустріти у народно-сценічних танцях. Образ Мавки дуже розповсюджений в обрядових танцях, які виконуються на передодні свята Івана Купала. Наприклад, в постановці «Хміль» балетмейстера М. Вантуха в Національному академічному ансамблі танцю імені П. Вірського можна простежити цікаве відображення образу Мавки. В постановці показано молодих парубків, які прогулюючись в лозі хмелю знаходять молоду, прекрасну дівчину - Мавку.

Цей хореографічний твір чітко демонструє відношення українців до образу Мавки та віру в існування цієї міфічної істоти. Хореографічна картина

насичена різноманітною лексикою українського народно-сценічного танцю. В ній підкреслюється таємничість образу Мавки.

Оригінальними є хореографічні композиції «Мавки» в репертуарі Народного ансамблю танцю балетмейстера Р. Галенко «Щасливе дитинство» (м. Харків) та Народного художнього колективу Театру танцю «Слов'яни» (м. Чернігів). Також образ Мавки зустрічається в композиції балетмейстера І. Кащавець «В ніч на Івана Купала» в репертуарі Зразкового ансамблю танцю «Джерельце» (м. Харків).

Балетмейстери сучасного танцю Р. Поклітару, О. Шляхтич неодноразово зверталися до образу мавок при створенні фантастичних сюжетів для своїх хореографічних вистав. За допомогою лексики таких стилів сучасного танцю, як модерну, джаз-модерну, постмодерну (ф'южену) – відбувається розкриття та осучаснення образу мавки. Розкриваються естетичні та художні властивості образу та створюється неперевершена атмосфера таємничості української народних звичаїв та обрядів культури.

В балеті балетмейстера Р. Поклітару «Вій» Kyiv Modern Ballet образ Мавки має каральну роль. Вказуючи глядачеві на те, що ігри з потойбічним світом можуть призвести до непередбачуваних наслідків. Використовуючи техніку модерну, автор вистави зображує Мавок, як нестримну, неконтрольовану, підступну силу, що прагне розбестити душі людей будь-якими засобами [9].

Сучасний театр хореографії OSDC презентував 3-D балет «Лісова пісня» за мотивами драми-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки. В даному сучасному балеті використовується значна кількість танцювальної лексики. Вистава виконана в мінімалістичному стилі, без використання яскравих візуальних спецефектів.

Висновки. Дослідження особливостей використання міфологічного образу Мавки в хореографічних композиціях українських балетмейстерів ХХ-ХХІ століття вказує на різнобарвність, неповторність та оригінальність використання його в хореографічних творах. Що витікає з не одноманітності

сприймання даного образу людьми та різноманітність функцій, які можуть виконувати Мавки в житті та побуті людини. Це дає змогу балетмейстерам шукати все нові можливості розкриття даного художнього образу на сцені, використовуючи різноманітні ефективні виразні засоби танцю: 3D технології, оригінальну танцювальну лексику, костюми, декорації, ексклюзивну музику, використовувати різноманітні реквізити: покривала, вітки дерев, тину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данилюк Д. «Трансформація образів драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» в постановці сучасного балету Олесі Шляхтич» URL:<https://bazilik.media/ne-vbyty-kazku-butaforiieiu-olesia-shliakhtych-pro-komunikatsiiu-modern-baletu>
2. Павлюк Т. С. Українське балетмейстерське мистецтво другої половини ХХ ст. [Текст]: автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.01. Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. К., 2005. 29 с.
3. Станішевський Ю. О. Балетний театр України. 225 років історії. К.: Музична Україна, 2003. 440 с.
4. Українка Л. Лісова пісня: Драма-феєрія в 3-х діях. Сімф.: ДОЛЯ, 2001. 232 с.
5. Тарасенко Л. «Лісова пісня» мовою танцю. Music-review Ukraine. URL <http://www.m-r.co.ua/mr/mr.nsf/0/2E3A889844CA8435C225805E0043BCDE?OpenDocument>
6. Станкович-Спольська Р. «Цвіт папороті» Євгена Станковича: проблема жанру: автореферат дис. дослідження на здоб. наук. ступ. кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 - Музичне мистецтво. Київ: Національної музичної академії України імені П.І.Чайковського, 2005. 21 с.
7. Філософський енциклопедичний словник. Національна академія наук України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди; Упоряд. В. І. Шинкарук та ін. К.: Абрис, 2002. 742 с.
8. Шевчук-Назар Л. Новородження фольк-опери Євгена Станковича

«Коли цвіте папороть» у Львові. Львів, 2018. URL <https://opera.lviv.ua/novorodzhennya-folk-opery-yevgena-stankovycha-koly-tsvite-raporot-u-lvovi/> (з екрану 02.12.2019)

9. Radu Poklitaru. Драматургічне втілення персонажів в виставі ВІЙ. URL:[https:// kyiv-modern-ballet-vii-radu-poklitaru](https://kyiv-modern-ballet-vii-radu-poklitaru)